

Links en rechts

Waarom hebben we zo vaak problemen met die woorden?

Als je iemand de weg wijst, kan het gebeuren dat je per ongeluk links zegt wanneer je rechts bedoelt of andersom. Je hand heeft altijd gelijk; die wijst naar links als je links bedoelt en naar rechts als je rechts bedoelt. Waarom hebben we toch zo vaak problemen met die woorden links en rechts?

Een belangrijke bron van verwarring is dat we voor het gebruik van richtingswoorden, zoals links en rechts, ongemerkt twee systemen door elkaar heen gebruiken. Ligt de bal rechts of links van de stoel? (afbeelding linksonder) Als je dat aan mensen vraagt, zeggen de mees-

intrinsieke systeem van richtingen: hij heeft een voorkant en een achterkant, een bovenkant en een onderkant, een linkerkant en een rechterkant. Als je dat intrinsieke systeem gebruikt, geeft het niet waar je zelf staat ten opzichte van de stoel. Of je er nu voor of achter staat, die bal blijft links van de stoel. Dat is wel handig; het gaat nu alleen nog maar om de ruimtelijke relatie tussen stoel en bal; de egocentrische spreker speelt geen rol meer.

Maar die winst wordt duur betaald. De meeste voorwerpen, zoals ballen en bomen, hebben helemaal geen linker- of rechterkant. Dan kun je

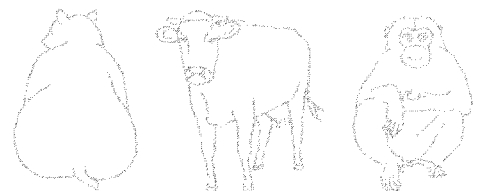
Prof dr Willem Levelt is directeur van het Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek in Nijmegen

Een belangrijke bron van verwarring is dat we twee systemen door elkaar gebruiken

ten 'rechts'. Wanneer je zulke mensen om de stoel heen laat lopen, zodat ze erachter komen te staan, dan zeggen ze dat diezelfde bal links van de stoel ligt. Het gaat dus blijkbaar om de ruimtelijke relatie tussen spreker, stoel en bal. Als je als spreker recht naar de stoel kijkt, zijn alle dingen in je rechter halfveld rechts van de stoel en is alles in je linker halfveld links van de stoel. Je gebruikt dus een egocentrisch systeem. De problemen met dat systeem beginnen als jij vóór de stoel staat, maar face-to-face met iemand praat die erachter staat. Voor jou ligt de bal dan rechts van de stoel, voor je gesprekspartner links.

We hebben een remedie tegen die verwarring. Sommige mensen zeggen spontaan al 'links van de stoel' als ze naar het plaatje kijken, en die hebben geen ongelijk. De stoel heeft namelijk zelf een linker- en een rechterkant, een linker en een rechter leuning. De bal ligt bij de linkerkant van de stoel of, kort gezegd, links van de stoel. De stoel heeft zijn eigen

het intrinsieke systeem dus niet gebruiken en val je stilzwijgend terug op het egocentrische, met alle verwarring van dien. Ook kun je met het intrinsieke systeem lang niet zo goed redeneren als met het egocentrische. Als in het egocentrische systeem de aap zich rechts van de beer bevindt, en de beer rechts van de koe, dan weet je meteen dat de aap zich rechts van de koe bevindt. Dat gaat niet op in het intrinsieke systeem.

Daarin kun je een aap, een beer en een koe zó op een rijtje zetten, dat de aap rechts is van de beer, de beer rechts van de koe, maar de aap niet rechts maar links is van de koe.

En nooit vertellen we elkaar welk systeem we gebruiken. Je kunt maar beter wijzen; dat is tenminste eenduidig.

